

УДК 349.3

*Іван Олександрович Хомич,
аспірант відділу проблем цивільного,
трудового та підприємницького права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
ORCID: 0009-0001-0822-2084*

ІНДЕКСАЦІЯ ПЕНСІЙ В УКРАЇНІ: МЕХАНІЗМ І ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Постановка проблеми. Питання пенсійного забезпечення як невід'ємної складової соціальної політики нашої держави актуальне впродовж усіх років її незалежності. Право на пенсію в солідарній системі пенсійного страхування є фундаментальним конституційним правом людини у сфері соціального забезпечення.

Особливо гостро постає питання реалізації зазначеного права на практиці, зокрема, при призначенні та перерахунку пенсії. Не менш важливою є індексація пенсійних виплат, яка через складний і незрозумілий пересічному громадянину механізм її проведення викликає чимало дискусій у суспільстві. Наразі без індексації залишились пенсіонери, пенсія яким була призначена у 2020–2022 роках відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Проблемою ж останніх років у сфері пенсійного забезпечення стали численні постанови Кабінету Міністрів України, положення яких суперечать Конституції та законам України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У юридичній літературі зазначена проблематика є малодослідженою, що зумовлено її новизною. Окремі аспекти індексації пенсій розглядалася у працях таких учених-юристів, як: Н. Болотіна, С. Вавженчук, С. Вишновецька, Т. Герасимів, І. Зуб, І. Жигалкін, М. Іншин, В. Костюк, С. Лукаш, А. Мацюк, П. Пилипенко, С. Прилипко, О. Процевський, С. Синчук, Б. Сташків, О. Тищенко, Г. Трунова, Н. Хуторян, Г. Чанишева, М. Шумило, Л. Шумна, О. Ярошенко та ін. Доречно підкреслити, що наукові праці цих та інших дослідників мають концептуальне значення для розуміння права на пенсійне забезпечення та його реалізацію на практиці. Водночас з метою забезпечення гарантій реалізації конституційного права громадян на соціальний захист і відновлення соціальної справедливості у пенсійному забезпеченні необхідно проведення подальших наукових досліджень.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності та механізму індексації пенсій у солідарній системі пенсійного страхування, який застосовує Кабінет Міністрів України, починаючи з 2019 року, а також у виявленні проблемних питань, пов'язаних з індексацією пенсій, та можливих шляхів їх вирішення.

Основні результати дослідження. Індексація пенсії – це специфічний вид процедурно-організаційних відносин, що існує в період виплати пенсії або, іншими словами, отримання особою пенсійного забезпечення [1].

Відповідно до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» (з 01.01.2023 зупинено дію на підставі Закону № 2710-IX від 03.11.2022) індексація – це визначений законодавством механізм підвищення грошових доходів населення, що дає можливість частково або повністю відшкодувати подорожчання споживчих товарів і послуг. Індексації підлягають грошові доходи громадян, одержані в гривнях на території України, які не мають разового характеру, зокрема заробітні плати, стипендії та пенсії або щомісячне довічне грошове утримання [2].

Отже, коли говоримо про індексацію пенсій, то розуміємо, що йдеться про збільшення пенсій.

У 2004 році вступив у дію Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09 липня 2003 року №1058-IV [3]. Він розкривав питання індексації пенсій, коли в країні відчутно зростають споживчі ціни та рівень середніх зарплат.

Відповідно до частини першої статті 42 даного Закону було передбачено, що пенсії, призначені за цим Законом, індексуються відповідно до законодавства про індексацію грошових доходів на-

селення. Згідно з частиною другою згаданої статті, крім індексації пенсії, передбаченої частиною першою цієї статті, у разі якщо величина середньої заробітної плати в Україні за даними спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі статистики за минулий рік зросла, то з 1 березня поточного року розмір пенсії підвищується на коефіцієнт, який відповідає не менше ніж 20 відсоткам темпів зростання середньої заробітної плати в Україні порівняно з попереднім роком.

Тобто з 2004 року було передбачено два паралельно існуючі порядки індексації пенсій: перший був передбачений частиною першою ст. 42 Закону № 1058-IV відповідно до законодавства про індексацію грошових доходів населення, а другий – відповідно до частини другої ст. 42 зазначеного Закону.

У 2014 році норма щорічного підвищення пенсій була призупинена через складну фінансово-економічну ситуацію в країні. Відповідно у 2014–2016 роках індексація пенсій не проводилась.

У 2017 році відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 03.10.2017 №2148-VIII [4] була проведена пенсійна реформа, у результаті якої внесли зміни до пенсійного законодавства: збільшили пенсійний вік та вимоги до стажу; змінили формулу обчислення пенсій; прибрали дату щорічної індексації; визначили, що індексуються тільки пенсії за Законом «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Тоді ж виключили частину першу ст. 42 даного Закону, яка передбачала індексацію пенсій відповідно до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення».

З 01 жовтня 2017 року абзац перший частини другої ст. 42 Закону № 1058-IV (у редакції Закону № 2148-VIII) був викладений у такій редакції: «Для забезпечення індексації пенсії щороку з 1 березня проводиться перерахунок раніше призначених пенсій шляхом збільшення показника середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, та який враховується для обчислення пенсії». Згідно з абзацом четвертим частини другої ст. 42 Закону № 1058-IV розмір і порядок такого збільшення визначаються у межах бюджету Пенсійного фонду за рішенням Кабінету Міністрів України з урахуванням мінімального розміру збільшення, визначеного абзацом другим цієї частини.

Відповідно до абзацу другого частини другої ст. 40 Закону № 1058-IV показник середньої заробітної плати (доходу) в Україні, який застосовується для обчислення пенсії, щороку збільшується на коефіцієнт, що відповідає 50 відсоткам показника зростання споживчих цін за попередній рік та 50 відсоткам показника зростання середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, за три календарні роки, що передують року, в якому проводиться збільшення, порівняно з трьома календарними роками, що передували року, який є попереднім щодо року, в якому проводиться збільшення.

У зв'язку з прийняттям Закону № 2148-VIII до Порядку перерахунку пенсій відповідно до частини другої ст. 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 року № 795 «Деякі питання реалізації частини другої статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [5], було внесено відповідні зміни.

Пунктом 2 зазначеного Порядку було передбачено, що перерахунку підлягають пенсії, призначені за зверненнями, які надійшли по 31 грудня року, що передує року, в якому проводиться перерахунок. А згідно з пунктом 5 Порядку перерахунок пенсії проводиться шляхом збільшення показника середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачені страхові внески та який відповідно до законодавства врахований для обчислення пенсії, на коефіцієнт збільшення.

Як бачимо, положення зазначеного Порядку повністю узгоджуються зі змістом частини другої ст. 42 Закону № 1058-IV, відповідно до якої індексується не сама пенсійна виплата, тобто та сума коштів, яку щомісячно отримує пенсіонер на свою банківську картку, а відбувається підвищення одного з показників, який використовується для обчислення розміру пенсії. Це показник середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, та який враховується для обчислення пенсії.

У 2017 і 2018 роках перерахунок пенсії відповідно до частини другої ст. 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» не проводився.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 року № 124 «Питання проведення індексації пенсій у 2019 році» [6] було затверджено Порядок проведення перерахунку пенсій

відповідно до частини другої ст. 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Також постановою Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 року № 124 був скасований Порядок перерахунку пенсій відповідно до частини другої ст. 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 року № 795.

Порядком, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 року № 124, вже не було передбачено, що перерахунку підлягають пенсії, призначені за зверненнями, які надійшли по 31 грудня року, що передувє року, в якому проводиться перерахунок.

Натомість згідно з пунктом 5 зазначеного Порядку у 2019 році перерахунок пенсій у зв'язку зі збільшенням показника середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, та який враховується для обчислення пенсії, проводиться шляхом збільшення показника середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, та який враховувався для обчислення пенсії, станом на 1 жовтня 2017 року на коефіцієнт, визначений згідно з абзацом першим пункту 4 цього Порядку.

Кожен наступний перерахунок у зв'язку зі збільшенням показника середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, та який враховується для обчислення пенсії, проводиться з урахуванням збільшеного у попередніх роках показника середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачені страхові внески, та який враховується для обчислення пенсії.

Отже, відповідно до затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 року № 124 Порядку в 2019 році індексація пенсій відбулась шляхом збільшення показника середньої заробітної плати (доходу) в Україні, який враховувався для обчислення пенсії станом на 01 жовтня 2017 року, тобто за три попередні роки (2014–2016), розмір якої становив 3764,30 гривень.

Як бачимо, у 2019 році уряд «позбавив» індексації пенсіонерів, яким пенсія була призначена у 2018 році, адже для обчислення розміру пенсії таких пенсіонерів враховувався показник середньої заробітної плати (доходу) в Україні за 2015–2017 роки. У 2020–2023 роках уряд не змінив підходу до визначення кола пенсіонерів, пенсії яких підлягають перерахунку у зв'язку з щорічною індексацією, залишивши за основу показник середньої заробітної плати (доходу) в Україні, який враховувався для обчислення пенсії станом на 1 жовтня 2017 року.

Це призвело до того, що у 2023 році пенсії, які були призначені протягом попередніх трьох років (2020–2022 рр.), не були перераховані при щорічній індексації, оскільки їх обчислення відбувалося з урахуванням показників середньої заробітної плати відповідно 7763,17 грн (у 2020 р.), 9118,81 грн (у 2021 р.), 10 846,37 грн (у 2022 р.), які перевищують розмір показника середньої заробітної плати у розмірі 7405,03 грн, що склався під час цього річної індексації.

Сума в розмірі 7405,03 грн утворилась шляхом множення коефіцієнтів збільшення показника середньої заробітної плати станом на 01 жовтня 2017 року за 2019–2023 роки, які встановлювалися відповідними постановами Кабінету Міністрів України на виконання абзацу 4 частини 2 ст. 42 Закону № 1058. У 2019 році під час індексації пенсій коефіцієнт збільшення становив 1,17, у 2020 – 1,11, у 2021 – 1,11, у 2022 – 1,14, у 2023 – 1,197. Якщо ми перемножимо зазначений показник на ці коефіцієнти, то й отримаємо суму 7405,03 гривень ($3764,40 \cdot 1,17 \cdot 1,11 \cdot 1,11 \cdot 1,14 \cdot 1,197 = 7405,03$ грн).

Чому Кабінет Міністрів України у 2019 році прийняв рішення не індексувати пенсії, які були призначені в попередньому 2018 році, а в подальшому і протягом попередніх трьох років? Невідомо. Мабуть, виходив з обмеженого бюджету і вважав, що так буде справедливо.

Постає питання, наскільки таке рішення Кабінету Міністрів України законне? На нашу думку, така позиція уряду не відповідає положенням Закону № 1058, частиною другою ст. 42 якого встановлено, що для забезпечення індексації пенсії щороку з 1 березня проводиться перерахунок раніше призначених пенсій шляхом збільшення показника середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, та який враховується для обчислення пенсії.

Аналіз зазначеної норми дає підстави стверджувати, що з 2019 року Кабінет Міністрів України проводить індексацію пенсій не у спосіб та порядок, що передбачений частиною другою ст. 42 Закону № 1058, адже в ній немає згадки про відповідний показник станом на 1 жовтня 2017 рік. Саме

через такий підхід уряду без індексації залишаються пенсіонери, яким пенсія була призначена протягом попередніх трьох років.

Показник середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, та який враховується для обчислення пенсії і про який йдеться у ст. 42 Закону № 1058, не є сталим. У кожній пенсії, призначеній та обчисленій відповідно до цього закону, є «свій» показник середньої заробітної плати, який залежить від року призначення пенсії і саме він має збільшуватись під час індексації. Саме це й було передбачено в Порядку перерахунку пенсій відповідно до частини другої ст. 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 року № 795, пунктом другим якого визначено, що перерахунку підлягають пенсії, призначені за зверненнями, які надійшли по 31 грудня року, що передує року, в якому проводиться перерахунок.

Проте через підхід Кабінету Міністрів України до індексації пенсій у солідарній системі пенсійного страхування, який ми аналізували в цій статті, на сьогодні без індексації залишаються пенсіонери, яким пенсія призначена протягом 2020–2022 років.

Серед пенсіонерів, що залишилися без індексації, також є пенсіонери, які отримують мінімальну пенсію. Наприклад, якщо людина вийшла на пенсію у 2020 році і основний розмір її пенсії становить 2300 грн, то після індексації у 2023 році вона отримала всього 100 грн підвищення, тобто проіндексована пенсія становитиме 2400 гривень. Поряд з тим, якщо іншому пенсіонеру пенсію призначено у 2019 році і розмір його пенсії становив також 2300 грн, то після індексації він отримує вже 2753 гривень. При цьому в обох випадках основні показники для обчислення пенсії, такі як стаж та розмір заробітної плати, можуть бути абсолютно ідентичними. Різниця лише в тому, що один пенсіонер вийшов на пенсію у 2019 році, а інший – у 2020-ому.

У такому порядку перерахунку пенсій уряду вбачається дискримінація пенсіонерів залежно від року виходу на пенсію, що суперечить положенням ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [8] та Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06 вересня 2012 року № 5207-VI [9].

Тому вважаємо, що запроваджений урядом у 2019 році підхід до індексації пенсій у солідарній пенсійній системі України суперечить змісту частини другої ст. 42 Закону № 1058.

Це підтверджується й тим, що особам, які отримують пенсію згідно з Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» № 2262-XII, у 2023 році пенсія була проіндексована без таких «винятків». Відповідно до пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2023 року № 168 під індексацію потрапили всі пенсіонери, пенсія яким призначена згідно з Законом № 2262-XII до 31.12.2022.

Висновки. З метою забезпечення прав і уникнення дискримінації Кабінету Міністрів України необхідно узгодити порядок індексації пенсій з Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV.

Необхідно внести зміни до Порядку проведення перерахунку пенсій відповідно до частини другої ст. 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 року № 124 «Питання проведення індексації пенсій у 2019 році», виключивши з нього посилання на 1 жовтня 2017 року як на дату, станом на яку враховувався показник середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, та який підлягає збільшенню на відповідний коефіцієнт підвищення при індексації пенсій, та включивши положення про те, що перерахунок у зв'язку з індексацією підлягають пенсії, призначені за зверненнями, які надійшли по 31 грудня року, що передує року, в якому проводиться перерахунок.

Такий підхід забезпечить реальне збільшення пенсій усім пенсіонерам незалежно від року призначення пенсії, а індексація виконуватиме свою функцію – підвищення грошових доходів населення, що дає можливість частково або повністю відшкодувати подорожчання споживчих товарів і послуг.

Список використаних джерел

1. Шумило М. М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні: монографія. Київ: Ніка-Центр, 2016. 680 с.

2. Про індексцію грошових доходів населення: Закон України від 03.07.1991 № 1282-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-12#Text>
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій: Закон України від 03.10.2017 № 2148-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-19#Text>
5. Деякі питання реалізації частини другої статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»: постанова Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 № 795. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795-2013-%D0%BF/ed20170725#Text>
6. Питання проведення індексції пенсій у 2019 році: постанова Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2019-%D0%BF#Text>
7. Про індексцію пенсійних і страхових виплат та додаткових заходів щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2023 році: постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2023 № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2023-%D0%BF#Text>
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

References

1. Shumylo M. M. Pravovidnosyny u sferi pensiinoho zabezpechennia v Ukraini: monohrafiia. Kyiv: Nika-Tsentr, 2016. 680 s.
2. Pro indeksaciyu groshovih dohodiv naselennya: Zakon Ukrayini vid 03.07.1991 № 1282-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-12#Text>
3. Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia: Zakon Ukrainy vid 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
4. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pidvyshchennia pensii: Zakon Ukrainy vid 03.10.2017 №2148-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-19#Text>.
5. Deiaki pytannia realizatsii chastyny druhoi statti 42 Zakonu Ukrainy «Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia»: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.10.2013 № 795. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795-2013-%D0%BF/ed20170725#Text>.
6. Pytannia provedennia indeksatsii pensii u 2019 rotsi: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.02.2019 №124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2019-%D0%BF#Text>.
7. Pro indeksatsiiu pensiinykh i strakhovykh vyplat ta dodatkovykh zakhodiv shchodo pidvyshchennia rivnia sotsialnogo zakhystu naibilsh vrazlyvykh verstv naselennia u 2023 rotsi: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.02.2023 №168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2023-%D0%BF#Text>.
8. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod, ratyfikovano Zakonom Ukrainy № 475/97-VR vid 17.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. Pro zasady zapobihannia ta protydii dyskryminatsii v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 06.09.2012 № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

Хомич І. О. Індексція пенсій в Україні: механізм і проблемні питання

У статті здійснено науково-практичне дослідження порядку перерахунку пенсії в солідарній системі пенсійного страхування у зв'язку з щорічною індексцією відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV. Наведено визначення поняття індексції грошових доходів населення. Висвітлено зміни в правовому регулюванні індексції пенсій за період з 2004 до 2023 року. Зокрема, здійснено порівняння та аналіз порядків перерахунку пенсії у зв'язку з індексцією, які діяли до лютого 2019 року і після цієї дати. Виявлено причину того, чому впродовж останніх років не індексуються пенсії, призначені протягом трьох крайніх років, які передують року, в якому проводиться перерахунок пенсії у зв'язку з індексцією. З метою уніфікованого та справедливого врегулювання механізму індексції пенсії в солідарній системі пенсійного страхування України запропоновано привести затверджений Кабінетом Міністрів України Порядок проведення індексції пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», включивши положення про те, що перерахунок у зв'язку з індексцією підлягають пенсії, призначені за зверненнями, які надійшли по 31 грудня року, що передує року, в якому проводиться перерахунок.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, пенсія, індексція, перерахунок пенсії, показник середньої заробітної плати.

Khomych I. O. Indexation of pensions in Ukraine: mechanism and problematic issues

The article carries out a scientific and practical study of the procedure for calculating pensions in the solidarity system of pension insurance in connection with the annual indexation in accordance with the Law of Ukraine «On Mandatory State Pension Insurance» dated 07/09/2003 No. 1058-IV. The definition of the concept of indexation of monetary incomes of the population is given. Changes in the legal regulation of indexation of pensions for the period from 2004 to 2023 are highlighted. Attention has been drawn to the fact that since 2004, two parallel pension indexation procedures have been provided for: the first is stipulated by the first part of Art. 42 of Law No. 1058-IV in accordance with the legislation on indexation of monetary incomes of the population, and the second – in accordance with the second part of Art. 42 of the said Law. From October 1, 2017, the first part of Art. 42 of the specified law is excluded, therefore, from this date, indexation of pensions is carried out only in accordance with part 2 of Art. 42 of the said Law. A comparison and analysis of pension calculation procedures in connection with indexation, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine in the editions that were in effect until February 2019 and after, was carried out. The reason why pensions assigned during the last three years preceding the year in which the pension is recalculated in connection with indexation has not been increased in recent years has been revealed. It was emphasized that the current pension indexation mechanism is unfair and discriminatory. It is proposed to bring the Procedure for indexation of pensions approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine into compliance with the Law of Ukraine «On Mandatory State Pension Insurance», including the provision that pensions assigned based on applications received by December 31 inclusive, that precedes the year in which the recalculation is carried out, are subject to recalculation in connection with indexation, and excluding the reference to October 1, 2017 as the date on which the indicator of the average salary (income) in Ukraine was taken into account, from which insurance premiums were paid, and which is subject to an increase by the corresponding factor increase in indexation of pensions.

Key words: pension provision, mandatory state pension insurance, pension, indexation, pension recalculation, average wage index.

DOI: 10.33663/2524-017X-2023-14-521-526